

Andreea DUMITRU

„Alternatives théâtrales”: o pagină întoarsă pentru Avignon

Chiar atunci când își ține răsuflarea pentru o clipă, așa cum s-a întâmplat în această vară, sub presiunea revendicărilor sociale, *mitologia vie a teatrului modern*, care este **Festivalul de la Avignon**, continuă să fie alimentată. Este ceea ce face și publicația de referință *Alternatives théâtrales*, condusă de George Banu și Bernard Debroux, prin numărul 78–79, cel mai recent, redactat de cei doi și intitulat *Festivalul de la Avignon 1980–2003. Evenimente, fidelități, descoperiri*.

Intervalul decupat dintr-o istorie creată în 1947 nu este întâmplător. Ediția 2003 nu a însemnat numai un moment de criză, ci și o pagină întoarsă pentru Bernard Faivre d'Arcier și Alain Crombecque, cei mai importanți directori ai Festivalului, cărora le vor succeda Vincent Baudriller și Hortense Archambault. Pe buzele lor revine încă numele inițiatorului Jean Vilar, „eroul cultural” al teatrului francez, dar și amintirea unui spectacol, evocat și iconografic, inclusiv pe prima copertă, *Le Soulier de satin* de Paul Claudel, în regia lui Antoine Vitez, care, în 1987, recupera estetica vilariană și utopia ei vocație democratică, sub o formă scenică desăvârșită.

Secretul, dacă există unul, al acestei existențe de 56 de ani a Festivalului, stă în osmoza infailibilă dintre istorie și „prezența unui mit original”. La Avignon, „memoria se hrănește din actualitatea imediată, din prezentul întotdeauna derutant”, scrie George Banu. Este meritul directorilor Bernard Faivre d'Arcier și Alain Crombecque de a fi înțeles și exploatat atât fața, cât și reversul acestei medalii. Personalități complementare, una diurnă și cealaltă nocturnă, așa cum par să sugereze fotografiile care îi surprind la Avignon, *en plein air*, cei doi vorbesc, într-un interviu, acordat cu câteva luni înainte de criza din iulie 2003, despre „Filiație și înnoire”.

Sosit în 1980, Bernard Faivre d'Arcier este cel care a profesionalizat, în termeni organizatorici, un festival până atunci „artizanal”, gravitând în jurul câte unui artist ca Roger Planchon sau Ariane Mnouchkine. Prin el, Avignon își afirmă vocația „pluralității”, în acord cu timpul, cu diversificarea programelor și a publicurilor, chiar în detrimentul „calmului și atenției” reclamate de unele opere. În 1985, anul Indiei în Franța și al *Mahâbhâratei* lui Peter Brook, Alain Crombecque găsește aici „o veritabilă antrepriză” și „o echipă excepțională”. În timp, el a dovedit că preocuparea pentru scena originară, găsirea unei filiații, „încărcătura poetică”, căutarea unei „stări de grație”, sunt temele sale predilecte. Crombecque cultivă hazardul și criteriul subiectivității personale în selecție, fără proiecte formulate aprioric: „un festival nu merge dacă flirtează diplomatic cu prea multe instituții”. Pleacă în 1992, în plină criză a intermitenților, iar Bernard Faivre d'Arcier preia, din nou, ștafeta. Nici pentru acesta nu poate fi vorba, așa cum li s-a pretins, de „coerență intelectuală”, de un fir roșu, atunci când prezintă într-un festival 35 de spectacole: „există întotdeauna mai multe itinerarii”, „constelații”. În ciuda divergențelor temporare, amândoi observă continuitatea direcțiilor lor: „am sperat să facem din Avignon polul european al teatrului”, un loc al „permanenței”, un fel de Academie, un spațiu pentru „transmitere și comuniune”, să aducem „creația la

postul de comandă“. Într-adevăr, pe lângă un „festival patrimonial“ al marilor nume, Avignon și-a propus, din '80 încoace, când artiști foarte tineri ca Georges Lavaudant au ocupat Curtea de onoare a Palatului Papilor, să-i descopere și să-i „acompanieze“ pe noii creatori.

Mărturiile celor doi directori, care nu au încetat nici o clipă să dezvolte festivalul, punându-și totodată problema legitimității lor în raport cu o istorie, cu un trecut care impune, sunt exemplare și, de aceea, utile oricărui inițiator de festivaluri din lume. În subsidiar, ei amintesc istoriile secrete, picante sau dure care le-au jalonat parcursul: constrângerile financiare, indiferența forurilor și absența unei politici locale, „coșmarul“ Curții de onoare, ale cărei dimensiuni ridică adesea insolubile probleme de producție, de programare, dar și de receptare, publicul celor 2300 de locuri fiind o realitate flotantă, eterogenă, greu de stăpânit.

Amplul capitol iconografic, inclus în volum sub parafraza shakespeariană: „Suntem făcuți din plămada spectacolelor pe care le-am văzut...“, recapitulează aproape un sfert de secol, în suită cronologică, după un principiu subiectiv: creații de referință sunt evocate prin apelul la o singură fotografie, comentată de critici reputați și de autorii acestora. Cu toate limitările impuse de martorii în alb-negru, metoda seduce cititorul, spectator real sau imaginar al Avignonului. Nume legendare defilează în fața ochilor săi: Ariane Mnouchkine și Théâtre du Soleil (pentru care, Curtea de onoare reprezintă versiunea ideală a Cartușeriei); Peter Brook, la Cariera Boulbon, cu *Mahabharata* rescrisă de Jean-Claude Carrière; Patrice Chéreau cu *Hamlet* interpretat de Gérard Desarthe; Tadeusz Kantor; Jacques Lasalle cu *Dom Juan* de Molière; Stanislas Nordey; Olivier Py; Matthias Langhoff cu *Richard al III-lea*; Heiner Müller cu *Arturo Ui* jucat de Martin Wuttke; Piotr Fomenko cu un Ostrovski revelator; Declan Donnellan cu *Boris Godunov* de Pușkin; Iuri Liubimov cu *Marat/ Sade*; Éric Lacascade cu *Platonov* de Cehov; Anatoli Vasiliev cu *Medeea-Material* de Heiner Müller.

Destinat inițial spațiului francez, Festivalul a câștigat enorm, în ultimii 15 ani, prin deschiderea spre țări și culturi noneuropeene (există chiar în acest număr o secțiune rezervată prezențelor exotice: India, Japonia, China), apoi, după '89, prin apropierea de Europa Centrală și Orientală, importantă la nivel politic și artistic. Dovadă, revelațiile ultimilor ani, în materie de regie: Eimuntas Nekrosius cu al său *Hamlet* interpretat de Andrius Mamontovas, vedeta rockului lituanian; Thomas Ostermeier cu *Moartea lui Danton* de Büchner, Oskaras Korsunavas cu *Chip de foc* de Marius von Mayenburg, Krzysztof Warlikowski cu *Purificați* de Sarah Kane.

Avignon înseamnă, desigur, capodopere, triumfuri, dar și eșecuri ori umilințe ca cea trăită și evocată de Jean-Pierre Vincent, în 1985, cu un *Macbeth* susținut de Comedia Franceză, în Curtea de onoare. Avignon înseamnă, pare greu de crezut, și regretul directorilor săi de a nu fi reușit să invite niciodată artiști excepționali ca Giorgio Strehler, Luca Ronconi sau Klaus-Michael Grüber. Avignon înseamnă însă, din '80 încoace, și o ofertă tot mai aglomerată de spectacole de dans, teatru muzical, expoziții etc. Cel puțin, în privința dansului contemporan, Festivalul a știut întotdeauna să surprindă aerul timpului. Coregrafi de avangardă ca Pina Bausch, Merce Cunningham, William Forsythe, Josef Nadj, Anne Teresa de Keersmaeker, Sacha Waltz, Jan Fabre, Alain Platel au făcut ca un loc mic precum Curtea de onoare să pară mai adecvat creației absolute decât clasicilor, dansului și muzicii decât oricărui alt spectacol de teatru.

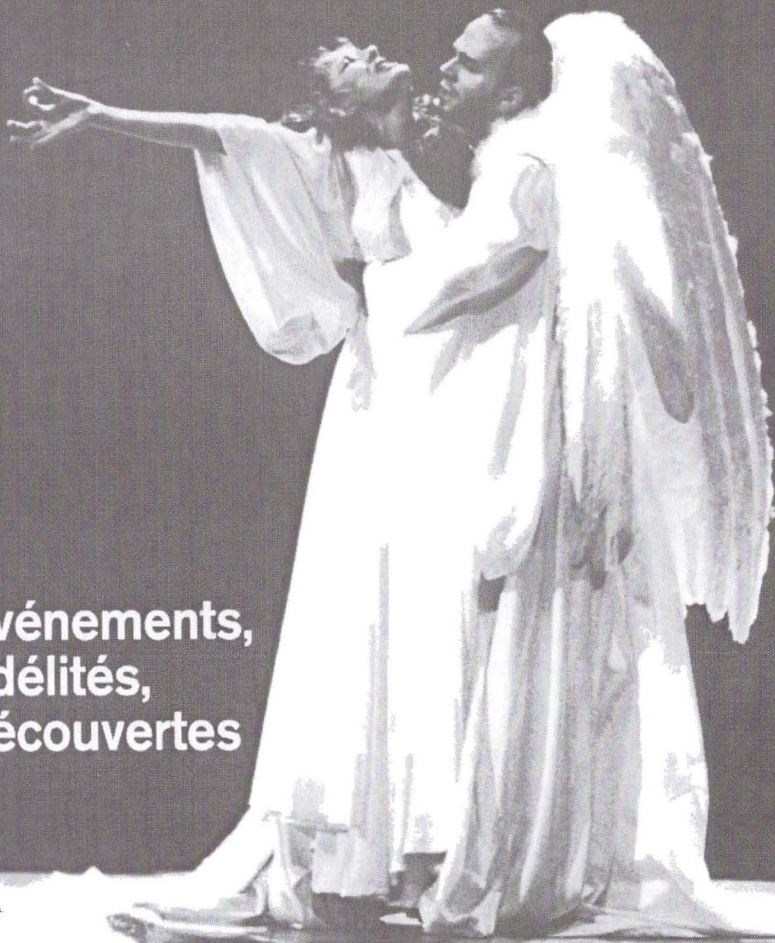
Capitolul „De la inventarea unei comunități imaginare la constituirea unei audiențe fidele și asidue“ completează tabloul, desenând din perspectivă sociologică, profilul, mult timp ignorat, al publicului avignonez. Un public unificat prin „intensitatea și apetența în materie de practici culturale diversificate“,

îmbătrânind, dar și continuu înnoindu-se (23% dintre spectatori vin, în fiecare ediție, pentru prima dată la Avignon), disputat, încă din anii '70, de *in*-ul oficial, ca și de *off*-ul non-instituțional, circulând între locurile de patrimoniu și ansamblul orașului, atras de „ritualurile recurente”, dar și de experiment, inovație, ruptură.

Un public din care fiecare cititor al acestui număr din *Alternatives théâtrales*, visează să (mai) facă parte cândva. Chiar dacă, odată ajuns la Avignon, va șopti, ca altădată, Jeanne Moreau, înainte de o primă repetiție în Curtea de onoare: „Este mai mic decât în visele mele”. Mitologia Festivalului va rămâne intactă.

Alternatives théâtrales 78-79

Festival d'Avignon 1980-2003

Événements,
fidélités,
découvertes